

Μακεδονικά

Τόμ. 5, Αρ. 1 (1963)

Παύλου Γύπαρη, Ο καθρέπτης του Μακεδονικού αγώνος 1903-1909

Στίλπων Π. Κυριακίδης

doi: [10.12681/makedonika.834](https://doi.org/10.12681/makedonika.834)

Copyright © 2015, Στίλπων Π. Κυριακίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κυριακίδης Σ. Π. (1963). Παύλου Γύπαρη, Ο καθρέπτης του Μακεδονικού αγώνος 1903-1909. *Μακεδονικά*, 5(1), 549-551. <https://doi.org/10.12681/makedonika.834>

μεταβάς ἐπὶ τόπου, Γ') περιγραφὴν λεπτομερῇ τῶν κωδίκων τῆς Μητροπόλεως καὶ Δ') περιγραφὴν τεσσάρων ναῶν τῆς Τουρκοκρατίας εἰς τὴν περιοχὴν Νευροκοπίου, συνταχθεῖσαν ὑπὸ τῆς κ. Λουίζας Συνδίκας· Λαοῦρδα, ἡ ὁποία ἐπεσκέφθη αὐτοὺς μετὰ τοῦ συζύγου της καὶ τοὺς ἐμελέτησεν ἐπιτοπίως. Τὸ βιβλίον κοσμοῦσιν ἐνδιαφέρονσαι ὠραῖαι εἰκόνες τῶν τε ναῶν καὶ τῆς περιοχῆς.

Διὰ τῆς δημοσιευομένης ταύτης ὕλης, τῆς τε ἀρχαιακῆς καὶ τῆς ἄλλης, ὁ ἐκδότης παρέχει πλήρη εἰκόνα τῆς ἀκριτικῆς ταύτης περιοχῆς καὶ τῶν ἐθνικῶν ἀγῶνων, οἱ ὁποῖοι διεξήχθησαν ἐν αὐτῇ καὶ οἱ ὁποῖοι ἀπέδειξαν τὴν προσήλωσιν τῶν κατοίκων αὐτῆς εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἰδεώδη παρ' ὅλην τὴν βουλγαρικὴν τρομοκρατίαν.

ΣΤΙΑΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Π α ὺ λ ο υ Γ ύ π α ρ η, Ὁ καθρέπτης τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος 1903 - 1909. Ἀθήναι 1962. 8ον σ. 336, μετὰ πολλῶν πινάκων καὶ εἰκόνων ἀγωνιστῶν.

Ὁ συγγραφεὺς εἶναι πολὺ γνωστὸς εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν ὡς φιλόπατρις ἀγωνιστής. Τὴν ἀγωνιστικὴν αὐτοῦ σταδιοδρομίαν ἤρchiσεν ἀπὸ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, ἔλαβε δὲ μέρος εἰς ὅλους τοὺς μετέπειτα ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας καὶ πολέμους, εἰς τὴν Σάμον, τὴν Ἡπειρον, τοὺς πολέμους τοῦ 1912 - 1913, καὶ κατόπιν εἰς τοὺς παγκοσμίους, τὰ Δαρδανέλλια, τὴν Γαλλίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ τελευταῖον τὴν Κρήτην κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γερμανῶν κατὰ τὸ 1941.

Πλὴν ὅμως τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς ὁ συγγραφεὺς ἔχει ἐμφυτον καὶ τὴν στιχουργικὴν δεξιότητα τῶν Κρητῶν στιχουργῶν, ἡ ὁποία καὶ τὸν ὥθησε πολλὰ ἐκ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, εἰς τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος, νὰ ἐκθέσῃ εἰς ὁμοιοκαταληκτοὺς στίχους, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι μὲν ἐδημοσιεύθησαν, ἄλλοι δὲ μένουσι εἰσέτι ἀδημοσίευτοι. Ἐν τῶν γεγονότων τούτων, τὸ ὁποῖον συνδέεται μὲ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν τοῦ συγγραφέως, ὑπῆρξε καὶ ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν, τὸν ὁποῖον ἀνέλαβε νὰ περιγράψῃ εἰς τὸ παρὸν στίχου ῥογήμα.

Ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν βραχὺν πρόλογόν του γράφει μετὰ πολλῆς μετριοφροσύνης ὅτι «τὸ βιβλίον του δὲν διαλαμβάνει ὑπὸ τὸν τίτλον του οὐτε ἐξαντλεῖ τὸ θέμα τῆς μεγαλειώδους Μακεδονικῆς ἐποποιίας, ἀλλ' ἀναφέρεται εἰς ὅσα πρόσωπα, γεγονότα καὶ πράγματα ἐγνώρισε, ἀντελήφθη καὶ ἔζησε ἀπὸ τῆς σκοπιάς του ὁ ἴδιος, εἴτε ὡς αὐτόπτης μάρτυς εἴτε μετασχὼν αὐτῶν», εὐχεται δὲ «ὅπως ἄλλοι πλατύτερα καὶ γενικώτερα διερεχόμενοι τὸ νευραλγικὸν αὐτὸ κεφάλαιον τῆς Νεο-Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, συμπληρώσουν δεόντως τὴν πενιχρὰν του προσωπικὴν εἰσφορὰν.»

Παρ' ὅλην ὅμως τὴν μετριοφρονα δήλωσιν τοῦ συγγραφέως τὸ βι-

βλίον ἀποτελεῖ σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀγῶνος, διότι παρὰ τὴν δῆλωσιν αὐτοῦ, ὅτι περιορίζεται εἰς ὅσα ὁ ἴδιος ἔζησε, παρέχει πολυαριθμούς καὶ πολυτίμους, ἀγνώστους δ' ἀλλαχόθεν, πληροφορίας, τὰς ὁποίας ὁ συγγραφεὺς, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, συνέλεξε πανταχόθεν, ὅθεν ἡδύνατο. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ἔργον ὑπερβαίνει τὰ πλαίσια τῶν προσωπικῶν ἀπομνημονευμάτων καὶ ἀποβαίνει σύντομος ἱστορία τοῦ ὅλου Ἀγῶνος μὲ ἐγκατεσπαρμένας ποικίλας περὶ προσώπων καὶ πραγμάτων συνοπτικὰς πληροφορίας, μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι πολλάκις ὑπερισχύει τὸ ποιητικὸν στοιχεῖον τοῦ καθαρώς ἱστορικοῦ.

Ὁ συγγραφεὺς ἀρχίζει ἀπὸ τὴν βουλγαρικὴν προπαγάνδαν καὶ τὴν ἐμφάνισιν τῶν κομιτατζήδων, μὲ τὴν συνοδεύουσαν αὐτοὺς τρομοκρατίαν. Ἐκθέτει τὰ κατὰ τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν καὶ σημειώνει τὸ ἄδοξον τέλος τῆς περιβοήτου βουλγαρικῆς ψευδεπαναστάσεως. Ἐξιστορεῖ κατόπιν, πάντοτε συνοπτικῶς, τὰ κατὰ τὸν Παῦλον Μελᾶν καὶ τὸν θάνατόν του, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησεν ἐπὶ τέλους ἡ ἑλληνικὴ ἀφύπνισις καὶ ἡ ἐμφάνισις τῶν διαφόρων ἀγωνιστῶν εἰς τὰ Μακεδονικὰ ὄρη, ἰδίᾳ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. Τὸ 1904 λαμβάνει ὁ ἴδιος μέρος ὑπὸ τὸν Κατεχάκην εἰς τὴν μάχην τοῦ Ζέλενιτς, ἐξιστορεῖ τὰ κατὰ τὴν Ζαγορίτσανην καὶ κατόπιν ἀφῆνων τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν μεταβαίνει εἰς τὴν Ἀνατολικήν, ἐξιστορεῖ διὰ βραχέων τὰ τῆς ἰδρύσεως τῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν εἰς τὰ χωρία, ἀναφέρων καὶ τὰ δυνάμει τῶν ἀποτελεσάντων αὐτάς. Ἐπανερχεται κατόπιν εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν καὶ ἐξιστορεῖ διαφόρους μάχας, ἰδίως πρὸς τὰ τουρκικὰ στρατεύματα, εἰς τὰς ὁποίας ἔλαβε μέρος καὶ ὁ ἴδιος, τραυματισθεὶς ἐπανειλημμένως. Αἱ μάχαι αὗται δεικνύουν τὸ ψευδὲς τῆς κατηγορίας, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ σώματα συνειργάσθησαν μὲ τοὺς Τούρκους, ἐνῶ ἀντιθέτως οἱ Βούλγαροι ὑπῆρξαν πάντοτε οἱ καταδότες πρὸς τοὺς Τούρκους τῶν Ἑλλήνων. Αἱ περισσότεραι ἀπώλειαι τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων ὤφειλοντο εἰς συμπλοκάς μὲ τουρκικὰ στρατεύματα, διότι οἱ Βούλγαροι ἀπέφευγον νὰ συμπλακοῦν μὲ τοὺς Ἕλληνας.

Διορισθεὶς ἀρχηγός, ἔδρασε κύριώς εἰς τὰ Κορέστια. Κατελθὼν δ' εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸς θεραπείαν, ἐπισκέπτεται τὸν Καλαποθάκην καὶ δίδει διαφόρους πληροφορίας, ἀτελεῖς ὅμως, περὶ τῆς διενέξεως τοῦ Κομιτάτου πρὸς τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ ἀγωνιστάς, καὶ ἰδίᾳ τὸν Βάρδαν, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτοῦ. Στρατολογήσας ἐν Κρήτῃ νέους ἀγωνιστάς καὶ ἐφοδιασθεὶς, ἐπανερχεται εἰς Μακεδονίαν, ὅπου λαμβάνει μέρος εἰς πολλὰς μάχας. Ἀφηγείται παρεμπίπτοντως τὰ τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν Λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν, ὁμιλεῖ διὰ τὸ κίνημα τῶν Νεοτούρκων καὶ τὰς ψευδεῖς τούτων ἐπαγγελίας, ἐν τέλει δὲ παραθέτει στίχους ἐπαινετικούς δι' ἕνα ἕκαστον τῶν σπουδαιοτέρων ἀγωνιστῶν καὶ διαφόρους ὀνομαστικούς πίνακας τῶν φονευθέντων, ὡς καὶ τῶν κριθέντων ὡς διαπρεψάντων ἀγωνιστῶν, πολλῶν τῶν ὁ-

ποίων δημοσιεύονται καὶ αἱ εἰκόνες. Διὰ τῶν πληροφοριῶν τούτων, μολοντί, ὡς εἴπομεν, φέρουν κατὰ κανόνα συνοπτικὸν χαρακτήρα, τὸ ἔργον τοῦ συγγραφέως ἀποβαίνει πηγὴ πλουσιωτάτη διὰ τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ ἀγῶνος καὶ τὴν προσωπογραφίαν τῶν ἀγωνιστῶν.

Ὁ συγγραφεὺς πλὴν τῶν ἄλλων παραθέτει καὶ ἐπιστολὰς τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου καὶ συνδιαλέξεις μετ' αὐτοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων καταφαίνεται ἡ ἐθνικὴ σημασία, τὴν ὁποίαν οὗτος ἀπέδιδεν εἰς τὸν Ἀγῶνα. Ὁ Βενιζέλος, ὅταν εἶδε τὰ συγκεντρωθέντα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως στοιχεῖα, ἐπέμενε νὰ εὗρεθῇ τρόπος νὰ δημοσιευθοῦν, χαρακτηριστικοὶ δὲ εἶναι οἱ λόγοι αὐτοῦ πρὸς τὸν Βουρλούμην παρουσίᾳ τοῦ συγγραφέως κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου τοῦ 1912 (σ. 293): «ἐπιβάλλεται τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τὸν κάθε ἀγῶνα, νὰ μὴ χαθοῦν, ἀλλὰ νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ νὰ ἐξιστορηθοῦν, ἰδίως ὁ Μακεδονικὸς ἀγών, διὰ τὸν ὁποῖον λόγοι ἐθνικοὶ ἐπιβάλλουν νὰ γίνῃ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς». Καὶ συνεχίζων προσέθεσε: «Καὶ ἐάν, ὅπως ἐλπίζω, εἰς τὸ μέλλον ἐλευθερωθῇ ἡ Μακεδονία, τὸ ἐπίσημον κράτος ἐπιβάλλεται νὰ ἰδρῦσῃ Μουσεῖον εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, νὰ στεγάσῃ τὶς προτομὰς ὄλων τῶν πρωτοπόρων δρασάντων ἀρχηγῶν εἰς τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα. Ἀξίζει νὰ στεφανωθοῦν ὁ ἀμυντικὸς ἐθνικὸς ἐκεῖνος Ἀγῶνας, ὁ ὁποῖος ἔσβυσεν τὴν ντροπὴν τοῦ 1897. Διότι μὲ τὸ παράδειγμα τῶν ἡρωϊκῶν ἐθελοντῶν ἐξύπνησε καὶ ἐνεθαρρύνθη ὁλόκληρον τὸ ἀποθαρρυσμένον ἔθνος». Καὶ αἱ μὲν προτομαὶ τῶν πρωταγωνιστῶν ἐστῆθησαν καὶ στήνονται καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Μακεδονίαν, ὅπου οὗτοι ἔδρασαν, ὑπάρχει δὲ ἡ βάσιμος ἐλπίς, ὅτι χάρις εἰς τὸν Μακεδόνα πρωθυπουργὸν θὰ ἰδρυνθῇ καὶ τὸ Μουσεῖον τοῦ Ἀγῶνος εἰς τὸ ἱστορικὸν οἶκημα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐπὶ τούρκοκρατίας Προξενείου.

ΣΤΙΑΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΑΝΣ

Νί κ. Κ. Μουτσοπούλου, Τὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Σιὸρ Μανωλάκη στὴ Βέροια. Ἀθήναι 1960 (Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ Ζυγὸς τεύχος 56-57).

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη αἱ λαϊκαὶ κατοικίαι ἔγιναν ὑποκείμενον ἀρκετῶν μελετῶν ἐκ μέρους φίλων τῆς λαϊκῆς τέχνης. Ἐξαιρετικὴν θέσιν μεταξὺ τῶν κατοικιῶν κατέχουν τὰ καλούμενα ἀρχοντικά, δηλ. αἱ πολυτελέστεραι οἰκίαι τῶν πλουσιωτέρων. Τοιαῦτα ἀρχοντικά ὑπῆρχον πολλὰ εἰς τὰς Μακεδανικὰς ἰδίαι πόλεις, Καστοριάν, Σιάτισταν, Βέροιαν καὶ εἴ τινα ἄλλην, ἀνήκοντα κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς πλουτήσαντας εἰς τὸ ἑξωτερικόν, καὶ δὴ τὴν Αὐτορρουγαρίαν, ἐμπόρους Μακεδόνας. Ταῦτα εἶναι ἄξια ἰδιαίτερας μελέτης καὶ καθ' ἑαυτά, ἀλλὰ καὶ διότι συνεχίζουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦιτον τὴν βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικὴν. Δυστυχῶς δὲν ἐλήφθη ἐγκαίρως πρόνοια, ὅπως προστατευθοῦν τοῦλάχιστον τὰ χαρακτηριστικώτερα καὶ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦτο τὰ περισσότερα ἐξέλιπον ἤδη. Ὀλίγα μόνον ὑπο-